

การอนุรักษ์วัสดุทองสัมฤทธิ์ในเขตกรุงเทพมหานคร

นายเสนาะ หัวทิพย์

ศูนย์วิจัยและพัฒนา
006215
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2522

CONSERVATION OF LIBRARY MATERIALS IN BANGKOK METROPOLIS

Mr. Sanoh Tuatip

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts

Department of Library Science

Graduate School

Chulalongkorn University

1979

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การอนุรักษ์วัสดุทองสมุดในเขตกรุงเทพมหานคร

โดย

นายเสนาะ ทวีทิพย์

ภาควิชา

บรรณารักษศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษา

รองศาสตราจารย์ประคอง กรวรรณสุต

อาจารย์เบ็ญจมาศ ตันตยาภรณ์

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยฉบับนี้ เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประทีพร บุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....
(ศาสตราจารย์สุทธิลักษณ์ อัมพวันวงศ์)

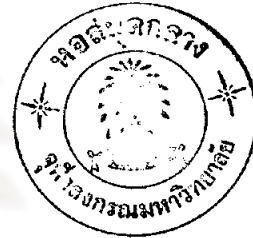
.....
(อาจารย์กุลทรัพย์ เกษแมนกิจ)

.....
(รองศาสตราจารย์ประคอง กรวรรณสุต)

.....
(อาจารย์เบ็ญจมาศ ตันตยาภรณ์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ การอนุรักษ์วัสดุห้องสมุดในเขตกรุงเทพมหานคร
ชื่อนิสิต นายเสนาะ ทวีทิพย์
อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ประคอง กรรณสูต
 อาจารย์เบ็ญจมาศ ตันตยาภรณ์
ภาควิชา บรรณารักษศาสตร์
ปีการศึกษา 2522

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้ เพื่อศึกษาสภาพ วิธีการ ความสนใจ นโยบาย ปัญหา และวิธีการแก้ปัญหา เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัสดุห้องสมุดในเขตกรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยได้สำรวจห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัย ห้องสมุดเฉพาะ และห้องสมุดประชาชน จำนวน 230 แห่ง โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์และเสนอผลในรูปของร้อยละเป็นส่วนใหญ่

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้คือ บุคลากรด้านการอนุรักษ์ยังขาดอยู่มาก และไม่มี ความรู้ด้านการอนุรักษ์วัสดุห้องสมุด ในจำนวนห้องสมุด 230 แห่ง ที่ตอบแบบสอบถาม ห้องสมุดร้อยละ 56.52 ไม่มีเจ้าหน้าที่ซ่อมวัสดุโดยเฉพาะ ห้องสมุดร้อยละ 66.52 ไม่มีหน่วยงานอนุรักษ์โดยตรง ห้องสมุดร้อยละ 90.87 ไม่เคยประสบภัยใด ๆ เลย ในช่วง พ.ศ. 2516 - 2520 การประกันอัคคีภัยและประกันปลวกมีไม่ถึงร้อยละ 20 และห้องสมุดส่วนใหญ่มีวัสดุและครุภัณฑ์ที่ใช้ในการอนุรักษ์วัสดุห้องสมุดด้านการซ่อมมากกว่า การป้องกัน

ในการอนุรักษ์วัสดุห้องสมุด พบว่าห้องสมุดที่นำการสำรวจร้อยละ 53.04 ใช้วิธีการหุ้มปกพลาสติก ร้อยละ 89.13 ใช้วิธีซ่อมเฉพาะส่วนที่ชำรุด ห้องสมุดส่วนใหญ่ จัดเก็บวัสดุห้องสมุดอย่างถูกวิธี

จากการวิจัยบรรณารักษ์มีความสนใจในการจัดหาวัสดุและครุภัณฑ์ที่ใช้ในการป้องกันและการซ่อมวัสดุห้องสมุด และการแสวงหาความรู้ด้านการอนุรักษ์ บรรณารักษ์ร้อยละ 55.00 มีความเห็นว่าควรประกันอัครคิถยและประกันปลวก

เกี่ยวกับนโยบายของบรรณารักษ์ด้านอนุรักษ์ พบว่าบรรณารักษ์มากกว่าร้อยละ 63.91 มีนโยบายในการดำเนินการอนุรักษ์ใน 5 ปีข้างหน้า (พ.ศ. 2521 - 2524) และห้องสมุดร้อยละ 81.30 มีนโยบายในการจัดหาวัสดุและครุภัณฑ์ที่จะใช้ในการอนุรักษ์

ส่วนปัญหาในด้านการอนุรักษ์วัสดุห้องสมุดนั้น บรรณารักษ์ประสบปัญหาอาคารและสภาพแวดล้อมไม่เหมาะสม ปัญหาเกี่ยวกับแมลง กระจกที่ใช้พิมพ์มีคุณภาพต่ำ ซากบุคคลากรทางด้านการอนุรักษ์ บุคคลากรไม่มีความรู้ทางด้านการอนุรักษ์ และขาดงบประมาณ บรรณารักษ์ได้เสนอวิธีการแก้ปัญหาโดยให้มีความร่วมมือกันระหว่างห้องสมุด หน่วยงาน และสถาบันที่เกี่ยวข้อง เช่น โรงพิมพ์ ผู้ผลิต สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย เป็นต้น

ข้อเสนอแนะของวิทยานิพนธ์เล่มนี้มีดังต่อไปนี้

1. จัดให้มีแหล่งกลางในการบริการด้านการอนุรักษ์สำหรับห้องสมุดในเขตกรุงเทพมหานคร
2. จัดฝึกอบรมทางด้านการอนุรักษ์วัสดุห้องสมุดสำหรับบรรณารักษ์และเจ้าหน้าที่อนุรักษ์ ในสถาบันที่มีการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ หรือภายนอกสถาบัน
3. ส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัสดุห้องสมุดโดยเน้นปัญหาและสภาพของห้องสมุดของประเทศไทย
4. จัดทำมาตรฐานในการเก็บเล่มหนังสือ วารสาร และมาตรฐานในการใช้กระดาษพิมพ์หนังสือและวัสดุอื่น ๆ ในการพิมพ์ตำรา เอกสารทางวิชาการ และสิ่งพิมพ์ที่มีอายุการใช้งานนาน

5. เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์วัสดุในรูปแบบต่าง ๆ แก่ผู้เกี่ยวข้อง
กับการผลิตและการดำเนินการอนุรักษ์วัสดุของสมาคม

เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หอสมุดควรร่วมมือกับสถาบันและบุคคลที่เกี่ยวข้อง
ในด้านการอนุรักษ์วัสดุของหอสมุด เช่น สถาบันที่มีการสอนวิชาบรรณารักษศาสตร์ ศึกษาศาสตร์
หอสมุดแห่งประเทศไทย ผู้ผลิตกระดาษ ผู้จัดพิมพ์ ผู้พิมพ์หรือโรงพิมพ์ ผู้เย็บเล่ม ผู้จัด
จำหน่ายสิ่งพิมพ์ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม รวมทั้งนักวิทยาศาสตร์ควย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title Conservation of Library Materials in Bangkok
Metropolis

Name Mr. Sanoh Tuatip

Thesis Advisor Associated Professor Prakong Karnasut
Mrs. Benjamas Tontayaporn

Department Library Science

Academic Year 1979

ABSTRACT

The purpose of this study is to investigate the present situation, techniques, interests, policies, problems and their solutions, concerning the conservation of library materials in Bangkok Metropolis. The data gathering method is questionnaire. Two hundred and thirty libraries answering the questionnaire are from following types-- school, academic, special, and public. The data were analysed and the results were presented mostly in percentage form.

The results were as follows : There was a shortage of library conservation personnel, and of those many had inadequate technical training. Of some two hundred and thirty libraries answering the questionnaire, 56.52% reported that they did not have a restorer in the library; 66.52% reported the non-establishment of a conservation unit; 90.87% had never experienced any disasters during

the period 1973 - 1977 and less than 20% held fire and termite insurance. Regarding the conservation facilities, it was found that most of the libraries answering the questionnaire had more restoration facilities than preventive facilities.

As for conservation techniques, the results indicated that, 53.04% of surveyed libraries used plastic jackets to protect wear and tear; 89.13% used mending process for minor repair to torn and damaged material; and the majority of libraries provided proper housing of library materials.

According to the research, librarians expressed a willingness to provide their libraries with conservation supplies and equipment; and to seek additional knowledge of conservation of library materials. Fifty-five percent of libraries answering the questionnaire, was interested in fire and termite insurance.

Concerning library conservation policies, the results indicated that, 63.91% of the librarians answering the questionnaire had plans to establish a conservation program within library during the next five years (1977 - 1981); and 81.30% established a definite policy for the acquisition of conservation supplies and equipment.

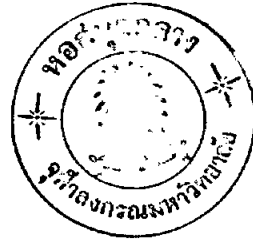
The libraries answering the questionnaire reported the following conservation problems : improper buildings, and environmental conditions; insects; the use of short-life papers in the printing of library materials; shortage of conservation personnel;

non-existence of properly trained conservators and technicians and a shortage of fund. To solve such problems, the librarians suggested the cooperation of libraries and other institutions such as printers, publishers and the Thai Library Association.

The suggestion of the thesis indicates :-

1. The establishing of centralized conservation services for libraries in Bangkok Metropolis.
2. The establishing of conservation training facilities within or outside library school for librarians and conservation personnel.
3. The development of research in conservation of library materials, emphasizing situation and problems of libraries in Thailand.
4. The establishing of a standard for finding books and periodicals, and a performance standard for book papers used in printing textbooks, technical papers and other long-lasting library materials.
5. The dissimination of information on library conservation in various forms to people involved in the production and conservation of library materials.

To achieve this goal, librarians should cooperate with those who are involved in this field, such as library schools, Thai Library Association, manufacturers, publishers, printers or printing press, book binders, book dealers, Bureau of Standard for Industrial Products including scientists.

กิตติกรรมประกาศ

ในการเรียบเรียงวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยได้รับความกรุณาจาก อาจารย์เบ็ญจมาศ
สันตยาภรณ์ อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัยที่ได้ให้คำแนะนำและช่วยตรวจแก้ไขทุกตอนอย่าง
ละเอียด และยังได้รับความกรุณาจากรองศาสตราจารย์ประคอง กรรมสุขต์ ช่วยให้คำ
แนะนำและตรวจแก้ไขในเรื่องสถิติที่ใช้ในการวิจัย

นอกจากนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผศ. ดร.ฉวีลักษณ์ บุญเอกบุญจันทร์ ดร.ดิเรก ศรีสุขโข
ที่ช่วยให้คำแนะนำและเป็นกำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ และขอขอบคุณแผนกวิชาบรรณารักษะ-
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และทุกท่านที่มีใจกว้างนามมา ณ ที่นี้ ที่มีส่วนช่วยส่งเสริม
และสนับสนุนในการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลงด้วยดี

เสนาะ ท้วพิพย์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
ถึกักรรณประกาส	ฃ
รายการตารางประกอบ	ด
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
ขอบเขตของการวิจัย	2
วิธีการดำเนินการวิจัย	3
ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย	4
ข้อตกลงเบื้องต้น	4
2 เอกสารและผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
สาเหตุการชำรุดของวัสดุทองสมุด	5
ความเป็นกรด	5
แสงสว่าง	9
ความรอน	10
ความชื้น	12
แมลง	14
ปลวก	14

แมลงสาบ	16
ตัวสามงาม	18
หนอนกินหนังสือ	18
หมาจร	19
เชื้อรา	21
ธรรมชาติของกระดาษ	
ส่วนประกอบของกระดาษ	23
คุณสมบัติของกระดาษ	23
การป้องกันและการกำจัด	29
การควบคุมอุณหภูมิ	29
การควบคุมความชื้น	31
การระบายอากาศ	33
การป้องกันและกำจัดเชื้อรา	35
การป้องกันและกำจัดแมลง	39
การป้องกันและกำจัดสัตว์ฟันแทะ	46
การป้องกันคานอื่น ๆ	48
การป้องกันไฟไหม้	50
วัสดุที่ใช้ในการจัดเก็บ	53
การสอนให้ผู้ใช้รู้จักถนอมรักษาวัสดุของสมุด	53
การซ่อมและการบูรณะ	59
การทำความสะอาด	59
การล้าง	59
การลบรอยเปื้อน	60

การฟอกขาว	60
การลดกรด	61
การเคลือบ	64
การฉีก	65
การประจุโดยใช้เยื่อกระดาษ	62
การถ่ายทำสำเนาเพื่อใช้แทนการซ่อมหรือการเย็บเล่ม	71
3 วิธีการดำเนินการวิจัย	78
วิธีศึกษาและรวบรวมข้อมูล	78
ตัวอย่างประชากรที่ใช้ในการศึกษา	78
วิธีสร้างแบบสอบถามและการเก็บรวบรวมข้อมูล	78
การรวบรวมแบบสอบถาม	81
การวิเคราะห์ข้อมูล	81
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	84
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	130
สรุปผลการวิจัย	130
อภิปรายผล	141
ข้อเสนอแนะ	142
บรรณานุกรม	148
ภาคผนวก	159
ภาคผนวก ก. แบบสอบถาม	160
ภาคผนวก ข. คู่มือแบบสอบถาม	174
ประวัติผู้เขียน	183

รายการตารางประกอบ

ตารางที่

หน้า

1	จำนวนและร้อยละของบรรพารักษ์ที่ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุและเพศ	84
2	จำนวนและร้อยละของบรรพารักษ์จำแนกตามวุฒิทางบรรพารักษ์ศาสตร์	85
3	จำนวนและร้อยละของห้องสมุดที่มีเจ้าหน้าที่หอสมุด จำแนกตามจำนวนคนซ่อม	86
4	จำนวนและร้อยละของเจ้าหน้าที่หอสมุดห้องสมุด จำแนกตามประเภทบุคคลที่บรรจุเข้าทำงาน	87
5	จำนวนและร้อยละของเจ้าหน้าที่หอสมุดห้องสมุด จำแนกตามวุฒิสูงสุด	88
6	จำนวนและร้อยละของห้องสมุดจำแนกตามลักษณะการดำเนินงานอนุรักษ์กันป้องกัน	89
7	จำนวนและร้อยละของลักษณะการดำเนินงานอนุรักษ์กันป้องกันหอสมุด จำแนกตามลักษณะการดำเนินงานซ่อม	90
8	จำนวนและร้อยละของห้องสมุดที่มีและต้องการวัสดุประเภทต่าง ๆ สำหรับใช้ในการอนุรักษ์ จำแนกตามประเภทและชนิดของวัสดุ	91
9	จำนวนและร้อยละของห้องสมุดที่มีและต้องการครุภัณฑ์สำหรับการอนุรักษ์ จำแนกตามประเภทและชนิดของครุภัณฑ์	95
10	จำนวนและร้อยละของห้องสมุดที่จ่ายเงินเป็นค่าวัสดุสำหรับการอนุรักษ์ในปีงบประมาณ 2520 จำแนกตามปริมาณเงินที่จ่าย	97
11	จำนวนและร้อยละของห้องสมุดที่จ่ายเงินเป็นค่าครุภัณฑ์สำหรับการอนุรักษ์วัสดุห้องสมุดในปีงบประมาณ 2520 จำแนกตามปริมาณเงินที่จ่าย	98

23	จำนวนและรายละเอียดของห้องสมุดที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับอาคาร และสภาพแวดล้อม	112
24	จำนวนและรายละเอียดของห้องสมุดที่ระบุนโยบายเกี่ยวกับ อาคารและสภาพแวดล้อม	113
25	จำนวนและรายละเอียดของห้องสมุดที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับสภาพ และธรรมชาติของวัสดุต่าง ๆ	118
26	จำนวนและรายละเอียดของห้องสมุดที่ระบุนโยบายแก้ไขปัญหเกี่ยวกับ สภาพและธรรมชาติของวัสดุต่าง ๆ	119
27	ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหของห้องสมุดเกี่ยวกับการบริหารงาน ค่านอกรักษ์ จำแนกตามปัญหาและวิธีการแก้ปัญห	120
28	จำนวนและรายละเอียดของห้องสมุดที่ระบุนโยบายสำคัญในการอุนรักษ์ วัสดุห้องสมุด	122
29	ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหของบรรณารักษ์เกี่ยวกับการซ่อม วัสดุห้องสมุด	123
30	จำนวนและรายละเอียดของบรรณารักษ์ที่เสนอวิธีการแสวงหา ความรู้ในการอุนรักษ์วัสดุห้องสมุดสำหรับบรรณารักษ์	125
31	จำนวนและรายละเอียดของบรรณารักษ์ที่เสนอวิธีการที่จะให้ความรู้ ในการอุนรักษ์วัสดุห้องสมุดแก่เจ้าหน้าที่	126
32	จำนวนและรายละเอียดของบรรณารักษ์ที่ระบุความเหมาะสมของ หน่วยงานซึ่งสมควรให้บริการช่วยเหลืองานด้านการอุนรักษ์ แก่ห้องสมุด จำแนกตามหน่วยงาน	127
33	จำนวนและรายละเอียดของบรรณารักษ์ที่ระบุบริการที่หน่วยงาน ต่าง ๆ ควรให้ความช่วยเหลืองานด้านการอุนรักษ์แก่ห้องสมุด จำแนกตามบริการ	128

23	จำนวนและรายละเอียดของห้องสมุดที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับอาคาร และสภาพแวดล้อม	112
24	จำนวนและรายละเอียดของห้องสมุดที่ระบุนโยบายเกี่ยวกับ อาคารและสภาพแวดล้อม	113
25	จำนวนและรายละเอียดของห้องสมุดที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับสภาพ และธรรมชาติของวัสดุต่าง ๆ	118
26	จำนวนและรายละเอียดของห้องสมุดที่ระบุนโยบายเกี่ยวกับ สภาพและธรรมชาติของวัสดุต่าง ๆ	119
27	ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาของห้องสมุดเกี่ยวกับการบริหารงาน ค่านูร์กัน จำแนกตามปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา	120
28	จำนวนและรายละเอียดของห้องสมุดที่ระบุนโยบายสำคัญในการอนุรักษ์ วัสดุห้องสมุด	122
29	ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหของบรรณารักษ์เกี่ยวกับการซ่อม วัสดุห้องสมุด	123
30	จำนวนและรายละเอียดของบรรณารักษ์ที่เสนอวิธีการแสวงหา ความรู้ในการอนุรักษ์วัสดุห้องสมุดสำหรับบรรณารักษ์	125
31	จำนวนและรายละเอียดของบรรณารักษ์ที่เสนอวิธีการที่จะให้ความรู้ ในการอนุรักษ์วัสดุห้องสมุดแก่เจ้าหน้าที่	126
32	จำนวนและรายละเอียดของบรรณารักษ์ที่ระบุนโยบายที่เหมาะสมของ หน่วยงานซึ่งสมควรให้บริการช่วยเหลืองานค่านูร์กัน แก่ห้องสมุด จำแนกตามหน่วยงาน	127
33	จำนวนและรายละเอียดของบรรณารักษ์ที่ระบุนโยบายที่หน่วยงาน ต่าง ๆ ควรให้ความช่วยเหลืองานค่านูร์กันแก่ห้องสมุด จำแนกตามบริการ	128